

الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ

سرشناسه:	شیرافکن، حسین، ۱۳۴۳ -
عنوان و نام پدیدآور:	تجزیه و ترکیب/ حسین شیرافکن.
وضعیت ویراست:	[ویراست ۳].
مشخصات نشر:	قم : مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری:	۲۷۰ ص.: جدول.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۰۷۲-۲
وضعیت فهرست نویسی:	فیبیا
یادداشت:	کتابنامه: ص. ۲۶۷.
موضوع:	زبان عربی -- صرف و نحو
موضوع:	Arabic language -- Morphosyntax
رده بندی کنگره:	۱۳۹۵ ت ۳ ۹۴ ش / PJ۶۱۴۱
رده بندی دیویی:	۴۹۲/۷۵
شماره کتابشناسی ملی:	۴۳۷۰ ۲۳۹

تجزیه و ترکیب

حسین شیرافکن

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

تجزیه و ترکیب

مؤلف: حسین شیرافکن

چاپ سوم (ویراست سوم): ۱۳۹۵ ش / ۱۴۳۷ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: زلال کوثر ● قیمت: ۱۹۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۱۰۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

- ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸
تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵-۹ دورنگار: داخلی ۱۰۵-۳۷۸۳۹۳۰۹ +۹۸
- ایران، قم، بلوار محمدمین، سه‌راه سالاریه. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶
- ایران، قم، ساختمان ناشران، طبقه سوم، پلاک ۳۰۸. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۴۲۴۰۲

pub.miu.ac.ir

miup@pub.miu.ac.ir

https://telegram.me/pub_almostafa

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی

- مدیر انتشارات: مرتضی محمدعلی نژاد شانی
- مدیر تولید: جعفر قاسمی‌ابهری
- ناظر فنی: محمدباقر شکری

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نو، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آن، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت افراد متخصص را ضروری می‌نماید. از این رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شوند.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

از طرفی بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی را در پی دارد.

در این بستر، حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند.

«**جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية**» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

«**مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ**» با قدردانی و سپاس از فاضل ارجمند جناب آقای حسین شیرافکن مؤلف کتاب **تجزیه و ترکیب** و تمام عزیزانی که در تولید این اثر همیاری و همفکری داشته‌اند، آن را به جویندگان فرهنگ و اندیشه ناب اسلامی تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ

مقدمه پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

﴿ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ﴾

قرآن، به قلم و آنچه از آن تراوش نماید، سوگند یاد کرده و علم را به ذات خود شرافتمند و فخیم دانسته و از باب تا محراب، کائنات را سراسر، میدان حضور علم و عالم و معلوم خوانده است. از این رو حقیقت‌مداری اصیل‌ترین و زیباترین راز هستی و حقیقت‌طلبی، ماندگارترین و برترین گرایش آدمی است. داستان پر رمز و راز حقیقت‌جویی بشر، سرشار از تکاپوی مجاهدان و عالمانی است که در مصاف بین حق و باطل، سربلندی و شرافت ذاتی حق را نمایان ساخته‌اند.

علم برخاسته از سیرت پاک و عقل سلیم، در پرتو انوار آسمانی وحی، هم کمال انسانی، عظمت روحی و تعالی معنوی به انسان بخشیده، فکر، اندیشه و خیال او را به پرواز درمی‌آورد و هم سعادت جامعه را تأمین کرده و سطح آن را به جامعه‌ای نمونه و پیشرو ارتقا می‌بخشد.

انقلاب سراسر نور اسلامی ایران اعتلای کلمه الله و برپایی تمدن جهانی اسلام را فراروی بشر قرار داده و فروپاشی و افول تمدن‌های پویشالی مادی را نوید داده

است و با اندیشه فقهاتی در اداره حکومت و نظریه مترقی «ولایت فقیه»، طرازی از مسئولیت‌ها و مأموریت‌های حوزه‌های علمیه و روحانیت را عرضه کرد که امید و نشاط را برای تمام آزادی‌خواهان و حق‌طلبان سراسر جهان به ارمغان آورده است. در این راستا، رهبر فرزانه انقلاب (مدظله)، بر حرکت فراگیر و بسیج همه توانمندی‌ها و اراده‌ها جهت تحقق جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم و تحول در علوم انسانی و نیز یافتن راه‌های میان‌بر و دانش‌افزا تأکید ورزیده‌اند.

جامعه المصطفیٰ ﷺ العالمية، نمادی درخشان از این رسالت جهانی و همت بین‌المللی انقلاب اسلامی است که بار مسئولیت تربیت مجتهدان، عالمان، محققان، متخصصان، مدرسان، مبلغان، مترجمان، مربیان و مدیران پارسا، متعهد و زمان‌شناس را بر دوش داشته و با تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی و قرآنی و گسترش مبانی و معارف اسلامی، به نشر و ترویج اسلام ناب محمدی ﷺ و معارف بلند و تابناک مکتب اهل بیت علیهم السلام همت می‌گمارد.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفیٰ ﷺ نیز که مهم‌ترین و گسترده‌ترین مجموعه پژوهشی المصطفیٰ ﷺ است، بومی‌سازی و بازتولید اندیشه دینی معاصر متناسب با نیازها و اقتضائات عرصه بین‌الملل، تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی، گشودن افق‌های نوین فکری و معرفتی در دنیای معاصر، پاسخ‌گویی به مسائل و شبهات فکری و معرفتی مخاطبان و تأمین و تدوین متون و منابع درسی و کمک‌درسی، به‌ویژه با رویکرد اسلامی‌سازی علوم و پشتیبانی علمی از فعالیت‌های سازمانی المصطفیٰ ﷺ را از جمله مأموریت‌ها و رسالت‌های خود می‌داند.

اثر علمی پیش روی نیز که به همت مؤلف محترم جناب آقای حسین شیرافکن، برای دوره کاردانی (عمومی) به عنوان متن آموزشی تهیه و تدوین شده است، در چارچوب اهداف جامعه المصطفیٰ ﷺ، مبتنی بر نیازهای بین‌المللی

صورت پذیرفته و در اختیار خوانندگان محترم قرار گرفته است. در پایان ضمن ارج نهادن به تلاش‌های خالصانه مؤلف محترم، از دست‌اندرکاران محترم آماده‌سازی و انتشار این اثر ارزشمند، به‌ویژه همکاران محترم انتشارات المصطفی ﷺ و همه عزیزانی که در تدوین و نشر آن نقش داشته‌اند، قدردانی و سپاس به عمل می‌آید.

با احترام

دفتر تدوین متون درسی

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

فهرست

مقدمه	۱۵
اهمیت تجزیه و ترکیب	۱۷
تعریف و فرق تجزیه و ترکیب	۱۷
روش تجزیه	۱۹
۱. مراحل تجزیه فعل	۲۰
(الف) حروف اصلی	۲۱
(ب) مجرد، مزید و باب آن	۲۲
(ج) سالم و غیر سالم و انواع آن	۲۳
(د) وزن	۲۳
(ه) معلوم و مجهول	۲۵
(و) لازم و متعدی	۲۶
(ز) معرب و مبنی	۳۲
۲. مراحل تجزیه اسم	۳۵
(الف) حروف اصلی	۳۸
(ب) مجرد و مزید	۳۸
(ج) مفرد و مثنی و جمع و نوع جمع	۳۹
(د) مذکر و مؤنث و نوع مؤنث	۳۹
(ه) نکره و معرفه و نوع معرفه	۴۰

۴۱ (و) جامد و مشتق و انواع آن
۴۲ (ز) مقصور، ممدود، منقوص، شبه صحیح و صحیح
۴۳ تتمه: اعراب و بناء اسماء
۴۳ اول: اعراب لفظی، تقدیری و محلی
۴۵ دوم: اعراب اصلی و نیایی
۴۷ ۳. مراحل تجزیه حرف
۵۵ درس یکم
۶۱ درس دوم
۶۷ درس سوم
۷۳ درس چهارم
۸۱ درس پنجم
۸۷ درس ششم
۹۳ سؤالات تستی عام
۹۹ درس هفتم
۱۰۵ درس هشتم
۱۱۱ درس نهم
۱۱۵ درس دهم
۱۲۳ درس یازدهم
۱۲۹ درس دوازدهم
۱۳۳ درس سیزدهم
۱۳۷ درس چهاردهم
۱۴۱ درس پانزدهم
۱۴۹ درس شانزدهم
۱۵۳ سؤالات تستی عام
۱۵۹ درس هفدهم
۱۶۳ درس هجدهم
۱۶۹ درس نوزدهم
۱۷۳ درس بیستم
۱۷۹ درس بیست و یکم

۱۸۱	درس بیست و دوم
۱۸۷	درس بیست و سوم
۱۹۳	درس بیست و چهارم
۱۹۹	درس بیست و پنجم
۲۰۳	درس بیست و ششم
۲۰۸	سؤالات تستی عام
۲۱۵	درس بیست و هفتم
۲۱۹	درس بیست و هشتم
۲۲۵	درس بیست و نهم
۲۳۱	درس سی ام
۲۳۵	درس سی و یکم
۲۳۹	درس سی و دوم
۲۴۳	درس سی و سوم
۲۴۷	سؤالات تستی عام
۲۹۳	کتابنامه

مقدمه

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾^۱

بهترین علم آن است که شناخت ما را به خداوند و شریعت او بیشتر کند و بهترین راه رسیدن به شناخت پروردگار، فهم سخن و پیروی از احکام اوست. «علوم العربیة» به معنای عام، یکی از علوم آلی است که با آموختن آن، می‌توان از اسرار کلام الهی پرده برداشت و به مفاهیم والای آن دست یافت. علم اعراب، یعنی تجزیه و ترکیب، که نتیجه عملی علوم العربیة است، معرفت ما را به اهداف پروردگار کامل‌تر می‌کند و ما را در رسیدن به مقصد اصلی، یاری می‌رساند.

هدف ما در این نوشتار آن است که آموخته‌های دانش‌پژوهان محترم از علوم العربیة را به کار بگیریم و با عنایت خدای متعال و طرح مباحث کاربردی - ادبی آیات و روایات و اشعار عربی، به معرفت حقیقی برسیم.

از همه کسانی که این جانب را در تنظیم این اثر یاری رسانده‌اند و اشتباهات و نواقص چاپ اول را برطرف و تکمیل کرده‌اند، به‌ویژه از اعضای محترم گروه علمی تربیتی و ادبیات عربی مجتمع آموزش عالی امام خمینی علیه السلام، آقایان حجج

۱. یوسف، آیه ۲.

اسلام: سیدحمید جزایری، محمودرضا عصارى، عبدالمطلب فریدی فر و هادی کاتبی سپاس گزارم.

در پایان، ضمن آرزوی توفیق بیشتر برای شیفتگان آشنایی با منابع وحی، منتظر پیشنهادهای سازنده استادان و دانش پژوهان محترم، در غنی سازی این اثر ناچیز هستیم.

حسین شیرافکن